
Моолдун улустун революциянын тизмисинен бээр 45 чыл оюн бо чылдың шолбе демдегээр. Аноа холбоштур Тыванын мол үндүрер чери моол чокчаларынын шулукутеринин чыныктым пар- лат үндүрер деп турар. Ол чынында кишери-биле Б. Хөвөмдөйчү окулдурган шулукутеринин кайдымык мында парлак.

Д. НАПАГОРЖ

Октябрь

Ол чеди чылдың ноябрыда Октябрьдын хуускалы өртөмөйгө эң-не баштай өскүш үгөш тилдеди. Ажыттын-даа, тарачын-даа Ааме туртуп ээлеп алган. Магалин кул херелнге Маска, кадыр чайлап белдөө.

Кызыл туу-даа Урал ажыр Кызылдар кишкпи үгөш Талыгырны чырыткан. Дарлатканын чүрөз өрткөн.

Ачы башкы Ленинни Орединияни херети ол. Ажыттын чон холууду өскүшүн үгөш ол. Европанын чон кезең. Ажыттын чон чүгүн эң-не баштай хостакташты Ажыттын, Октябрь! Дүжүгөдө каргыстары Дүжүр октан чайлакташ. Оруу чонуну пил-биле Оруушуту тилгис-даа. Эмгекчилер аң холуу Иштерин бисе сунган: Кичин-лөңгү бүстүп дүшкен. Халык-кеңең аары берген. Сорук күштүп Октябрьын Түгүн туткаш басып ор бис. Сокту күштүп мөңгө хүнү, Тугаланын чырып турган!

Р. ПУРЕВИЖ

Тудугжуга

Дастыкшыен төгөдөр дег Деле туткан бажыларын Хос-дөн черип электерин. Хоорай, суурлар болдурган. Тудугжуга деп чорган атты Арат түмөн кыстан алаар. Түр-соруу, ажал-кыян Алардын мөңгөжилер. Уран шөвөр холуу-биле Угузалаан ордуларын

Хойуу сеткил сагым-даа Халач өртүп, амырдыр. Ондур бектик тудугларын Оран туртуп шимен каастаар. Бүдүлөң, хожугадын Оон-даа улам дүгөдөдүр. Тудугжуга каш сөс-биле Турсааткан чогаалым Чечек кылтып баралгатып. Чедипканын ам-даа күзөң!

В. ЦЕДЕНСОДНАМ

Хайыралыг ием

Далай шыкшан чазык чагаай, Тааландык оңей ырамы, Сүт дег арыг ак сеткилдиг Сүмөкчү мөңгү алам. Аас-кежик көрүмүдүр Аары чөмө мөңгү, Аалып каан, астуру каан Аам мөңгө тергенин эргим.

Хөөкүдүн деп эргелеткен Көкүр баштай ааымын Дөдү уугу хайыралыг Деңизер чүмөк чөк-тур. Хүнүңү каан дегенин дег, Нем чыгып хайыралыг, Хүнүңү черин дегенин дег Нем манаа таан-даа күштүг.

Найыралдын хоорай — Дарханын тулуп турар. В. ОДГИВТИН чурван чурар.

Совет Армиянын болгаш Шериг-Далай флюдиш хунуңе уткүштүр

„БИСТИН ОЛГАВЫС“

Тудушунуңа өндүктөрүн ыш- кынары дыка-ла берге. Саян да- йымчы, эң-не ынаымштыг эңил амы-тымында чарым чындар, ову көргөш, мугапар хомудас дөш, чүрөктү бээлү-ла бажыг туттувары негеттнер апар. Бичаала-даа дайын дээр дайы- на болгай. Ол, сагып-сеткилдиг кыял, тура-соруу, бажыгалап турар. Дайынның тымычыне бирги дайынчы похоттан элп келгеш, бистер, Сокту флоттун хайым- чылары, ынаар болуп турган бис. Бис дайынның эгезинде, аян-тура-биле келген бис. Соста- мыда 22 хайымчылар бистер бистер бистер похоту болдур. Дайын деп чүз дээрин билип ап, четкиндас, баштай азыркеш, амын, күштүг өңүктөрүн Дай- поларынын бедистерин арам- ажал кезең мөңгө чымып кал- ганыр. Бирги похоттун соонда, дай- ымчы тымычыне баары дээр- ге—анаа-ла бир сорулга эвес, а аар-берге болгаш айымдыг күш- ажал дээрин билип эгезин тур- ганымыс ол. Бичаала отрядка элээп каш херээженеря чүе ап алган бис дээрин биске тодур- гай бидиңмей турган. Олар- ынч бирээ, Олга Паравиа, бо- дууну өңүктөрү шыкшан, радист эвес болган. Шымында, ол фля- дымыз билер, медичинага хан- дыкшыдыг турган. Бичаала-даа ол дээр—херээжен кижи-дир. Дайынның таяарыштыр кал- дыг-берген ол канча ашпарт- ып болуру биске база-ла биди- нмес болган. Майор Добротиниян удуртканы отряд 1941 чылдың июль 22-же дүвөндө дайынның тымычына барып дүжүртүнгөн. Дайынның күштөрүн мурунку шугурунда ырадыр. ап октантар баа Мур- манскке кирер, черин камгалап чыккан кезектерин туржуга дуа чедир дөш боудушун үтүшүшүрүстү фронт шугу- муңу чогууга эгезин бис. Отрядтын элөп алган чыккан тейи баштай-ла миниметчиктер

от-биле хаме тутуш эгезин, оон соонда атака күштөшпүт. Бичаара, ынаар бир-ле автомат- чыктып манчап бар чыдарын дыйнап каап, бис бээлээдипкен- дир бис дээрин база бир кижи алгырып дыйнаккан. Айымл ды- ка дүвөрдөп келген: бистин от- рад чортту аккарап эгезин. Тейге бистен ол бир кижи ар- кан Оларынч бирээ, Олга Паравиа. Аккарап дөш дөш ажал эгезин чедир ааа, үр-е- чымын бис. Чедипшын чок болган похот- ту тундурган туугаламшаан, майор Добротин дуржуга оон чамдык хайымчыларга чөкө кылдыр Олга Паравианын маа дымдыг чоруту демдегээр. — Эр дайынчылар, канчап ы- дингеш эвес чүең, силерге,— деп, Добротин бирги дайынчы шыдаанын тууш шыдаанын дайымчыларга чугалаан. Ам чаа похотта бис. Бистин сорулгамыс минди: Пикшүе мугулдурда дайынның бажыг- лал черин чыла шаар, дайынны дүргө тууду алырын орд- адыр. Пикшүеке туучушкун кады- дошун болган Бажыгала черин камгалап чыккан фашистер чы- диг демисекилер. Оларнын удурлышканын сый шаары берге шыкшан сагымдыр чо- раан. Каян хайымчыларын кү- жү бажырап келген ол аар-берге үеде, уугу дөштөйгө Георгий Ле- бедев бурунгар чүгүрүккен, оон- биле кожа—Олга. Окуту сым- рып турганын болгаш гранат- ларын чыгышкыларын тоо- калай, олар ийгээ бажыгалап че- рин манчап бар чораанлар. Бажыгала 20 метр четкейи чораан, Лебедев кээп дүшкен. Ову көдүрер дөш Олга орд- ашкан, мичаала-даа Георгий өлүп калган болган. Туучушкунга маадыр чорун көргөскөш эштерин удегерин эдери, хайымчылар улам-на бурунгар көдүрүп үгөшкөн. Олар дайынның удурлавын-

нынны өйтүр шапкан, бажыгала черин элөп алган болгаш 7 фа- шисте тууду алган. Дайын-биле дем чаа-ла коргус- чок демисекип турган Олга са- гын човангыр эми апарган. Аар- берге байдалла турган дайынчы- ларга дуа чедирин эгезей бер- ген. Эштерини амы-тымы дөш дайын атыр демисекип келген. А эргешинде, өскө бажыгала че- ринден дуаалар күштү чымып алган, фашистер бала катан бис- че халлап эгезин, ычкан Олга баа-ла холугаа боо туткан, олар- биле демисекип кирген. Бажыгала черин бажымы-биле тууду турган бис. Эрикче атиаар- лал, мыда бисти манчап турар ко- рабдыктер барынар деп дүжаал- ды оон соонда алган бис. Тут- турганары база бажыгалап-нары ап чораян далай аңчыла- рын мурун чоруп олурган, а бис- тин бир чамдыктарымыс негет самолёттар халлап эгезин. Дөш «мессерер» тейлер мындаан хе- нертен унуп келгеш, бары-ла камгалап чок корабдыктер ол ажи- дышкан. Майор Добротин ийи бу- дунче бажыгаладыкан. Бичи судно сүжге кирпн эгезин — Халынар, дүргөн халынар, эш майор, оон башка сүжге кир- гендер ол—деп Олга азырган. — Чок, шипта шыдаас мей,— деп, майор оожум чугалаан. — Эрикче шуптулар дүргөн халы- нар Че, Олга.— Силерге мадаа каан шыда- ас мей, калы халымыс не,— деп, Олга уугу тымып каап ту- ра, чугалаан.—Канчап-чооп чо- рааш чедир бээр бис. — Дүжаал тур мей, халылар! деп, Добротин дымды алгырган. Бичаара, Олга майор тут- кап, сүжге күшүп кидикен. Оон соонда боу халы берген. Судно сүжге кире берген. Эрик- че эштин бар чыккан хайымчы- чылар «мессерер» болай бер- ген. Дайынның огушун алаанта, майору сүжге шыкшырып база чүткөн каан «орган, Олга оон амы-тымы дөш мадырдыг де- мисекиен. Адак соонда, Добро-

тиния эрикке ол үндүрүп келгеш, оон буттарын шарып берген. Ам Олга өскө дайымчыларга дуа- лал берген. Госпитальга, орунга чыпшыр шарып каан чыккан Леонид До- бротиниян чыгыш чыгып келгеш, бирги дайынчы похоттун соонда оон эгезин чугаанын уламчылап берген бис. — Чү-даа динице, а дайын— эр кишини херээ-дир,— деп Сте- пан Мотовалин чугалаан. — Ол дайынчы похот, черле мычаш, дыка берге болган. — А Олга калдыгы? Ол багай демисекиен мей мычаш? — деп, Виктор Тараанов алаа удураа- ган. — Дайынга Олга тергенин- не болган. Бичаала-даа ову үр-те мактап турар бе мычаш?—деп, Степан дүжүп берейи, хары- наан. — А сорук-күзөл дээрге дем- селге канчалыр болгай, бис мы- да чымырмыста, Олга похотке чоруп турар-дыр, а канча отряд- ка барымыска, Олгадан өрөңкүр апар бис. Оон эрес-мадырны өрөңкүр бис. — Чок, силер-биле чөпчээреш- пест-тир мей,— деп, Степан сөзү дүй каткырбазын база катан ордашкан. — Ол бүгү берге- лерин херээжен кижи шыдамып эртпн шыдаас. Оон түрээ ту- туш шыдаас ийин, мейээ бу- дүрөп көрүнерден. Олга алаатга хертен кес- туп келген. Бисче хуудурубу- шаан, ол оруннарны ара-арзы- биле эрткен. Добротиниян ча- нымыз олуруп алган. Шимээ чок-ла барган бис. Бичаала-даа майор чугаанын уламчылап чы- кан. — Чүгө эр кижи дидин тул- чуп болур деп чугалап турар- дыр силер. Бичаара ову чедип алдыра, хуугу күш, бажыгүрүк- сорук керек. А ол дээрге эр ки- жини шыкшыдыр. А тура-со- рук, күш болза хуу чүгүлдес ха- мааржыр, чүңү-лаа мурунда, дайынче кишини кандыг со- руга-биле көргөндөн база көз

хамааржыр,—дөш, Олгага ма- йор чугалаан.—Олга бо аарыг хайымчыларга чугалап бер- ден, отрядка кандыг сорулгагы келген ийик сен? Бидиң айттыгымы манча олур- баан болгаш, Олга арай хөөч чок, арыг кызып каан охуу- даа, далай чон харымлаан. — Амыдырлаа чокту мын мей. Аас-кежикти болускар мей. Ол дөш демисекир мей. Чөп-делегей кырынга амыдыр- лал ады-биле, дайынга үл- демисекир дөш отрядка келге- нин бо. Балыглаттырганарын чан- дымыс отрядмыче келбөө, а отряд дайынның тымында ба- ла катан демисекип турган. Майор Лоден хайымчыларын баштай берген. Оожум, тома- нын-даа болза, ол кижи сөгзөс сөзүгө чүз болуп шыдаан. А оон- биле кожа бистин Олгавыс бар болганда, ажына канчап ол ма- йор дымдыг сөс чугалаанын баар. Майор чамдыкта: — Олга, хая көрү берем. Бис манаа эр уаустун мингичанын кыла кантаал—дөр. Олга хуудуруп каан, оожум турган, өскөр чоруй баар. Би- чаала-даа Лоден ажымын күш- теймээ. Харын-даа бир-де хай- ымчымыс мынча дөш берген орап: — Олгадан мытпас сен бе, мы- чанга ол чоруй барды шыка- ыл. А сен дээрге арыны беэни кыспастыр.— Олгаын бээр кел- де, оон мурунга бурууду мей де. Бичаара эңчөкүмган хай- ымчы эр Олгаын мурунга бурууун минир дөш бажытар. Ам Олга дээрге Паравиа эвес, а Олга Амосовна. Ялтаа чур- тан турар, кижиленгиди кады- кшымы, оларын чагай чуртал- ганы дөш демисекип турар. Дай- ынның кадыг-дошун чыла- рында бажыгалап дайынчыларын канчаар эмен, оларга кан- чаар дуаалар турган ийик. Ам чугаала баа-ла дуаалар турар. Бистин дайынны өңдүүсө аас- кежиктиг болуп. Виктор ЛЕОНОВ. Совет Эштеленин ийи дадыр Мадыры. (Паразганын медээр агентлиги).

ЧУРУКТА: Кызылда Гас- тала аттыг паркта хаактыг селгүүстөшкүн.

Фото В. Красниковтуу.

Редаторнун оралакчы Д. О. БЕГИН.

ФЕВРАЛЬ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чөзбн чыл болгаш» 9,40, 11,25, 1,10, 2,55, 4,40, 6,25, 8,10, 10 шактарда. «КАА-ХЕМ»: «Бидиңмес солдаттар чөк» 10,30, 2,30, 4,30, 6,30, «Воск- ресенье» (1-ги серия) 8,30 шактарда. «ЕНИСЕЙ»: «Ханын өдө бор кижи» 11, 2,10, «Афиния чок-кавы- ларында» 3,50, 5,40, 7,30, 9,20 шактарда. «ВОСТОК»: «Уау чыдар арыла» 10,30, 3, 5, «Стамбул казна- чейиндиг салгалы» 7,9 шактарда.